

TALLINNA ÜLIKOOL

Reelika Tarbe, Laura Õun, Egery-Keithi Kaar,

Hanna Maria Melgas, Marika Randver

Värvid keeles ja kultuuris
Taju rühm

ELU õppeaines koostatud töö

Juhendajad: Mari Uusküla,
Merilyn Meristo

Tallinn 2021

Sisukord

Projekti aruanne	3
Projekti tegevuskava	4
Sidusrühmad.....	6
Meediakajastus	7
Tulemused	8
Sõnapilved	9
Kokkuvõte intervjuudest	11
Õpikogemuse refleksioon	14

Projekti aruanne

“Värvid keeles ja kultuuris” on jätkuprojekt, mis keskendub teaduslike meetoditega kultuuri, keele ja taju rollile värvide maailmas. Kuna värvid mõjutavad inimesi kognitiivsel tasandil, mis omakorda mõjutab nii kultuuri kui ka ühiskonda, puudutab see igaüht. Näiteks väljendab see, kuidas inimene värve tajub, tema maailmapilti.

Meie, kui taju rühma eesmärk, oli välja selgitada, kuidas erinevad pimedate ja nägemispuuetega inimeste värviassotsiatsioonid nägijate omadest (mida uuriti kevadises ELU projektis “Mis värvi on armastus”, vt Novaatoris ilmunud artiklit <https://novaator.err.ee/1608246777/inimeste-siniselembus-on-maailmas-universaalne>), millised on nende värvieelistused ja mis viimaseid mõjutab. Selleks teeme uurimuse, kus esitame nii pimedatele, nägemispuudega kui ka nägijatele küsimusi värvuste kohta. Näiteks palusime nimetada 3 sõna, mis neil esimesena punasega seostuvad, mis on nende lemmikvärv või miks neile just see värv meeldib? Saadud info põhjal koostasime võrdleva ülevaate, mida kõrvutasime ka Eesti Keele Instituudi assotsiatsioonisõnastikuga. Selle tulemusel vastasime järgmistele uurimisküsimustele:

1. Kuidas erinevad pimedate ja nägemispuudega inimeste värviassotsiatsioonid nägijate omadest?
2. Millised on pimedate, nägemispuudega inimeste ja nägijate värvieelistused?
3. Millest sõltuvad pimedate, nägemispuudega inimeste ja nägijate värvieelistused?

Projekti tegevuskava

Rollijaotused:

- **Laura Õun** (rakendusinformaatika)- küsitluse veebiversiooni koostamine ja läbiviimine.
- **Hanna Maria Melgas** (integreeritud tehnoloogiad ja käsitöö)- oma erialast lähtuvate küsimuste koostamine, portfoolio.
- **Egery-Keithi Kaar** (psühholoogia) - allikate otsimine ja läbitöötamine, taju seoste leidmine ning nende analüüsimine, ankeetide ja dokumentide täitmine, statistika/andmete analüüs.
- **Reelika Tarbe** (integreeritud tehnoloogiad ja käsitöö) - vahenädala esitluse koostamine, lõpu esitluse koostamine.
- **Marika Randver** (kunstiteraapiad) - rühmajuht, kelle ülesandeks on ankeetide täitmine, ülesannete delegeerimine, oluliste kuupäevade meeldetuletamine ja rühmatöö sujuvuse tagamine ning Pimedate Ühinguga suhtlemine ja nendele kokkuvõtte kirjutamine.
- **Kõik koos**- allikate läbitöötamine, küsimustiku koostamine, teadusartiklite otsimine, esitluse koostamine, ankeetide täitmine, olemasoleva küsitluse modifitseerimine, vormistuse kontrollimine.

Tegevus	Toimumise aeg	Vastutaja(d)
Artiklite otsimine	Oma valitud päeval, enne teist kohtumist	Kõik liikmed eraldi
Vahenädala küsimustiku täitmine Tegevuste planeerimine ja jaotamine	07.10.21	Terve rühm
Materjalide ülevaade ja slaidide jagamine, et kõik saaksid esitluses osaleda	17.10.21	Terve rühm

Reelika koostatud vahenädala esitluse harjutamine	18.10.21	Terve rühm
Küsitluse koostamine	21.10.21	Terve rühm
Küsitluse täiendamine ja muutmine	28.10.21	Terve rühm
Küsitluse viimane ülevaatus ja laiali jagamine.	04.11.21	Terve rühm
Küsimustiku jagamine Pimedate Ühinguga	04.11.21	Marika
Küsimustiku täitmine pimedatega	05.11.21 – 16.11.21	Marika
Andmete analüüsimine	18.11.21	Egery
Portfoolio koostamine	08.12.21 – 10.12.21	Hanna Maria
Kokkuvõtte meie saadud tulemustest Eesti Pimedate Liidu kodulehe	10.12.21	Marika

Sidusrühmad

Meie teema kõnetas suurt osa ühiskonnast, kes oma nägemispuude või muude nägemisfunktsioonide kahjustuse tõttu ei saa ühiskonnas aktiivselt osaleda. Mõtleme siinkohal pimedaid ja nägemispuudega vaegnägijaid. Samuti oli meil huviorbiidis ka nägijad, kellel on kerge nägemishäire värvipimeduse näol. Me eeldame, et tegelikult me tajume värve sarnaselt ja loome seoseid vastavalt kultuurilisele taustale läbi sarnase keele kasutuse. Seetõttu soovisime oma sidusrühmaks ka kõiki nägijaid, kes meie teemast olid huvitatud ja olid nõus osalema nägijatena meie uurimuses.

Esialgu võtsime ühendust Põhja-Eesti pimedate ühinguga ja Eesti pimemassööride ühinguga, kus Marika oli tuttavaid. Kuna uurimus nendega õnnestus edukalt, siis tahtsime võtta ühendust ka Eesti pimedate liiduga laiemalt. Me usume, et meie uurimusest võiks tulevikus olla huvitatud ka reklaamibürood, et saada rohkem teada selle kliendirühma eelistustest ja nägemispuudega inimesed saaksid ülejäänud ühiskonnaga võrdse ligipääsu kõigile Eesti ühiskonnas eksisteerivatele teenustele

Nii nagu meie oleme hetkel assotsiatsioonide ja taju uurimise rühm, siis meie uurimuse tulemus võiks olla abiks ka tulevastele taju uurijatele näiteks Tallinna Ülikoolis.

Meediakajastus

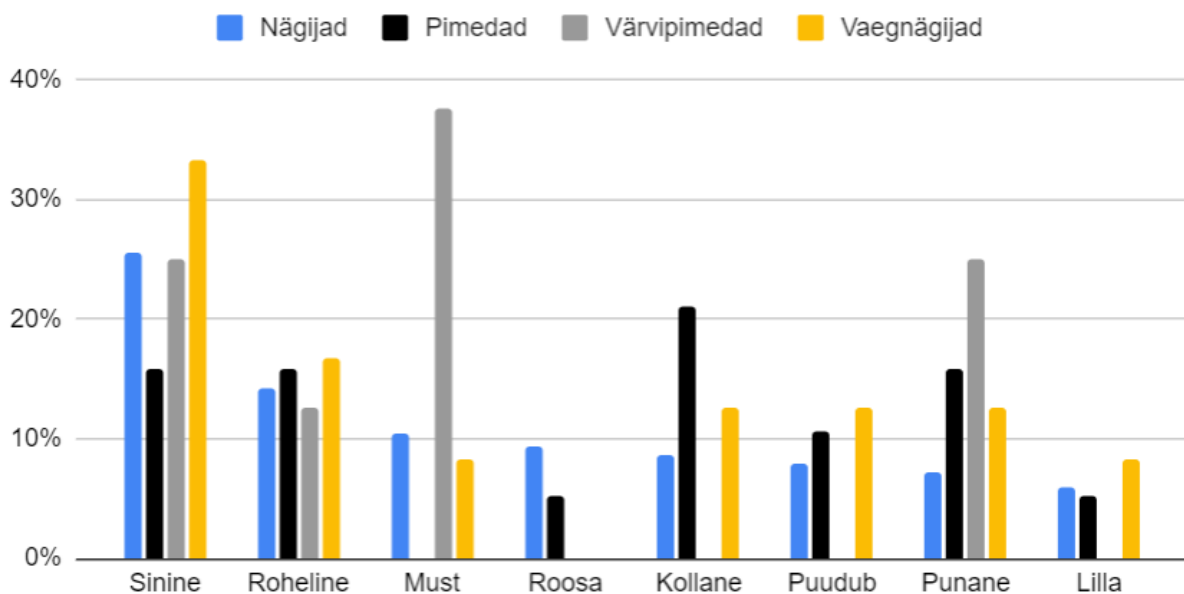
Grupi ühise otsusena sai meie rüma meediakajastuseks Eesti Pimedate Liidu koduleht, kuhu siis rühma juht Marika lisab meie küsitluse saadud tulemustest artikli. Samuti kajastame me oma tulemusi ka nende inimestega, kes olid sellest huvitatud ning jagasid meiega oma meiliaadresse.

<https://pimedateliit.ee/>

Tulemused

Lemmikvärvid

*Värvide varjundid on koondatud

Sõnapilved

[illegible]

[illegible]

Kokkuvõte intervjuudest

Koostas Marika Randver

Taju grupi küsimustik sai koostatud internetis jagamiseks. Paraku on meie hulgas on siiski inimesi, kes ei suhtle sotsiaalmeedias ja ka neid, kes osalevad seal piiratud võimalustega. Küsitluse eesmärgiks oli saada teada, kuidas erinevad pimedate, värvipimedate, vaegnägijate ja nägijate värviassotsiatsioonid.

Intervjuu vormis küsimustiku täitmine oli põhjalikum ja võimaldas mõista erinevate inimeste värvimaailma seoses nende nägemisvõimega, töö või hobidega.

Hea nägemisega inimeste värviassotsiatsioonidest tuli selgesti välja seos elukutsega.

Näiteks 52-aastane mees, kes töötab teedehituses, lõi seosed väga kiiresti liiklusega. Sellised värvid nagu roheline, kollane, punane assotseerusid kohe foorituledega. Oranž seostus esimesena Elroni rongiga, hall oli märg asfalt jne.

Teine, 58-aastane meesterahvas, kes on tihedalt seotud looduse ja metsaga, kuid töötab suurte ehitusmasinatega, leidis värvid loomade järgi – pruunid on näiteks karu, põder ja lõhe silm. Kollase juurde tuli lisaks päikesele ja lilledele ka rataslaadur. Materjalide osas oli ta kalkuleeriv, küsides näiteks konkreetsemalt, mis metalliga tegemist peaks olema? Kui metalli lõigata, siis on värv hoopis teine jne.

Seega värviassotsiatsioonid räägivad väga palju inimesest endast ja teda ümbritsevast keskkonnast. Ka 82-aastane naine vaatas lihtsalt aknast välja ja nimetas värve. Kui õuest midagi ei märganud, siis vaatas köögis ringi ja tagavara variandiks olid riided ja neid on tal tõenäoliselt igas värvitoonis.

Võib uskuda, et sarnaselt loovad assotsiatsioone ka paljud teised inimesed.

Eraldi huvigrupp värviassotsiatsioonide küsimustiku jaoks olid pimedad. Intervjuu vormis vastasid küsimustele kolm päris pimedat inimest.

64-aastane mees, kes oli jäänud pimedaks 25 aastat tagasi, kirjeldas assotsiatsioone mineviku mälestuste baasil. Näiteks mõned seosed ulatusid veel stagnatsiooniaega, kust meenusid valgetes kitlites arstid, medõed ja poemüüjad. Minevikust tulid ka Sinine Paviljon ja autode värvid. Kahjuks pidi ta tunnistama, et on hakanud värve ära unustama ja nii jäi mõnigi vastus

ainult kahe värviga. Samas materjalide juures soovis ta lisada kolme värvi, sest kõik need asjad võivad olla erinevates värvivarjundites.

Muidu väga ratsionaalse ja arutleva mõtlemisega inimesena seostas ta roosa värvi emotsiooniga – roosa on rõõmus inimene.

Mõnevõrra oli erinev pimedana sündinud inimeste maailmataju.

Terve elu pimedana aktiivset elu elanud 51-aastane naine, tajus värve emotsionaalsel tasandil. Konkreetsemalt mäletas ta värve elamuste järgi, mida oli kunagi kogenud. Näiteks põrsad on nii nunnud, nad on kindlasti kollased ja beebid on roosades riietes, nad on nii armsad.

Erilised tunded äratas savi, mis on nii mõnus – esialgu külm, aga läheb käes soojaks. Nii meeldiv, see on arvatavasti kollane.

Ta meenutas, et väiksena ta nägi vist mingit valgust, päikese valgust – päike on punane.

Teisest küljest oli ta ka teadlik, et inimesed tajuvad või arvavad värvidest erinevalt. Olles uudishimulik värvimaailma vastu, katsetas ta oma juhtkoera, kuldse retriiveriga. Küsis erinevatelt inimestelt, mis värvi tema koer on? Vastused olid erinevad, kes ütles valge, kes kollane või beež ja ka rebase värvi.

Värvimääraja abil valib ta igapäevaselt oma sokke. Kunagi küsis ta lastelt lasteaias esinedes, kuidas ta teab, millised sokid on ühte värvi? Lapsed arvasid, et koer ütleb. Ükskord aga värvimääraja eksis ja tal polnudki jalas ühtevärvi sokid, vaid üks oli must ja teine hall. Värvimäärajalgi on raskusi värvide määramisel.

Valdavalt teab ta värvidest siiski teiste kirjelduse järgi. Ta teab, et must, hall ja pruun on praktilised ja nende pealt ei paista plekid välja, sellepärast on ta valdavalt sellist värvi riideid ostnud.

Talle on ka öeldud, et eriti hästi sobib talle punane värv. Kahjuks ise ta seda ei näe.

Teiste käest teab ta ka, et taevas on sinine ja veel mäletab sinisena täispuhutud mänguasja, mis tal väiksena oli.

Teine pimedana sündinud oli 34-aastane mees. Ütles kohe, et ta on sünesteet ja otseseid seoseid värvidega ei oma, sest pole neid kunagi näinud. Arvas, et loob seoseid helide maailma ja sõnade kõlaga, mis ei pruugi tegelike värvidega sarnaneda. Küsitlust täites tulid välja paljud erinevad

seosed, kus lisaks helidele ja kõladele ilmnesid assotsiatsioonid, mis on omandatud, kas kultuuriruumis suheldes või intuiitiivselt. Näiteks punane seostus tulise elektrikitarriga soolaga, põletiku ja hoiatusega. Need assotsiatsioonid on mõistetavad ka nägijatele. Samuti ka kollane, mis seostus elektrikitarriheli äkilise summutamisega ja kohe lisandus ka munakollane. Kuigi ta ei tea, mis värvi on kollane, vaid on kuulnud sellist väljendit.

Kuna ta on nii palju lugenud sünesteesiast, siis ta usub, et kõik need seosed on kujunenud alateadlikult. Mõnel juhul nii ka oli. Näiteks sinine on nii ilusa kõlaga sõna, et tal tekkis seos ilusa ja sileda nahaga näoga. Teine assotsiatsioon sinisega oli juba kultuurilise kõlaga – külmas vees siniseks tõmbunud.

Kõige üllatavam seos tekkis roosaga, kus ta arvas, et arbuus maitseb roosana, kuigi see tegelikult on ju roheline. Saades teada, et arbuus ongi seest roosa, jäi ta väga mõtlikuks. Oranži kohta ei osanud ta midagi arvata, kuid leidis seose inglise keelse *orange* 'iga ja pakkus kohe apelsin.

Väikesena päris ta kõike värvide kohta, aga mingil ajal mõistis, et tal pole nende teadmistega midagi peale hakata ja see muutub tema jaoks lihtsalt infomüraks. Isegi riiete värvus ei huvita teda enam sugugi ja värvimäärajat ta ei kasuta.

Materjalide osas ei erinenud tema assotsiatsioonid oluliselt enamuse vastajate omadest. Mis oli tegelikult väga üllatav. Jutu sees tuli ka välja tema arvamus, et ta ei näe ega taju tervikut. Mis tähendab tervik? Elu koosneb ju jupikestest või pisikestest detailidest.

Erilised värviassotsiatsioonid on ka värvipimedatel. 83-aastane värvipime mees ei tahtnud sellest küsimustikust kuuldagi. Oli esialgu väga tõrges, et tema värve ei näe ja vastata ei taha. Kuid vastates viimaks küsimustele, leidis ta värvid päris kiiresti, mõnel juhul teadmiste alusel. Näiteks punaseid asju teadis ta kohe nimetada. Keerulisemaks läks küsitlus tema jaoks oranži värvi juures, oli selge, et ta ei tea, milline on oranž ja pakkus vastused huupi (näiteks oranž koerakuut, mis tegelikult oli õues hoopis roheline). Üllatavalt oli ka tema lemmikvärviks punane. Teades ise, et ta punast värvi ei näe, oli tema kirjelduseks, et kõik head asjad on punased – nii marjad, kui ka porgand ja punapeet.

Kokkuvõtvalt võib siiski öelda selle käputäie intervjueritud inimeste baasil, et väga paljud värviassotsiatsioonid on kultuuriruumi taustaga. Inimesed, kes pole kunagi ühtegi värvi näinud, on nende kohta kuulnud ja see mõjutab ka seose loomist.

Õpikogemuse refleksioon

Egery-Keithi Kaar

Kogemus, mille ELU projektis osalemine andis, oli positiivselt arendav. Tegemist oli projektiga, mis õpetas mulle interdistsiplinaarsust, sest koostööd peavad tegema erinevate erialade tudengid. Tihtipeale tekkis olukordi, kus ühe tudengi jaoks oli mõni mõiste erialaselt igapäevane, kuid teistele oli vaja seletada, mida see tegelikult tähendab. Grupis töötamise oskust arendas projekt küllaltki palju, mis on nii õppides kui ka töötades üks vajalikumaid aspekte. Määratleda tuli grupi juht ning jaotada oli vaja tööülesanded, et töö edeneks efektiivselt. Samuti oli vaja vähese ajaga leida üksmeelsus, mis õpetab kiiresti otsuseid langetama.

Eesmärkide püstitamine oli rühmasiseselt alguses keeruline, sest liikmed oli vaja ideega ühele joonele saada. Kui kõigile sai selgeks, mida täpsemalt uurime, tekkis ühine visioon, seega püstitasime ühised eesmärgid ning jagasime ära tööülesanded. Eesmärgid täitusid nii ajaliselt kui ka kontseptuaalselt kooskõlas visiooniga. Tajuh rühmal oli püstitatud kolm uurimisküsimust, millest kaks said vastuse. Kolmanda puhul jäi ajaliselt projekti raamistik lühikeseks.

Marika Randver

ELU-projektis „Värvid keeles ja kultuuris“ tajugrupis osalemine oli uus ja eriline kogemus. Eelkõige koostöö inimestega, keda õpid alles tundma. Rühmatöö erinevate elualalade esindajatega vajas esialgu kohanemist. Kuidas jagada ülesandeid, kui ei tea, milles keegi tugev on ja lisaks sellele leida ühine arusaam, mida tegelikult uurida tahame. Alguses läks koostöö üle kivide ja kändude, kuid läbi kohanemise ja ühiste eesmärkide leidmise suutsime jõud koondada. Viisime edukalt läbi küsitluse, meie teema värviassotsiatsioonidest pakkus paljudele huvi.

Minu ülesandeks rühmas oli tööde koordineerimine ja suhtlemine ühe olulisema sihtgrupi, Pimedate Liiduga. Huvitavaks kogemuseks kujunes suhtlemine pimedatega, kes vajasisid küsimustiku täitmisel abi. See võimalus andis sügavama mõistmise, eriti rääkimine inimestega, kes on sündinud pimedana ja värve teavad ainult kirjelduste järgi.

Uurimusest kokkuvõtete tegemine kujunes üle ootuste raskeks. Esiteks sellepärast, et grupis pole kedagi, kes valdaks andmetöötlust. Meie algaja andmetöötaja andis endast parima, kuid osa uurimuse tulemusest jääb esialgu töötlemata. See jääb ka meie piiranguks.

Meie uurimuse tugevuseks oli suur valim. Pimedaid ja vaegnägijaid oleks võinud olla vastajate hulgas rohkem, kuid vaatamata selle saime oma hüpoteesile kinnituse

Laura Õun

Osalemine ELU projektist “Värvid keeles ja kultuuris” andis mulle isiklikult üsna põhjaliku ülevaate värvidest, värvide nägemisest ja värvitajust. Seda eriti Eesti kultuuri kontekstis. Tegemist oli väga arendava projektiga ning uue kogemusega meeskonnatöös. On huvitav teha koostööd inimestega, keda sa ei tunne. Leida igaühe tugevad küljed ja eelised, mida projekti eesmärgi täitmiseks hästi rakendada.

Kokkuvõttes sain ELU projektilt “Värvid keeles ja kultuuris” huvitava ja hariva kogemuse ja usun, et taju grupp sai oma ülesandega hästi hakkama.

Reelika Tarbe

Kuna grupis lähtusime sellest, et igaüks saaks panustada sellega, milles ta ennast kindlalt tunneb, kujunes minu põhirolliks nii vahenädala kui ka lõpuesitluse koostamine ning ette kandmine. Ühtlasi proovisin Monday.com lehekülje abil kõiki rühmaliikmeid oma ülesannetega kursis hoida: mida mis ajaks teha on vaja ja kui kaugel keegi oma asjadega on, kuid kahjuks ei kasutanud me seda lahendust hiljem. Ilmselt seetõttu, et see oli meie kõigi jaoks uus. Muidugi osalesin ka küsimustiku koostamisel ja selle levitamisel ehk meie grupis oli igaühel oma põhiülesanne, kuid tegelikkuses tegime suurem osa ajast kõiki ülesandeid koos. Samuti aitasin teisi vajadusel õigekirjaga. Algselt pidin ka tööst kokkuvõtte kirjutama, kuid grupijuht leidis, et ehk on seda liiga palju ning otsustas selle enda peale võtta.

Kõige väärtuslikumaks õpikogemuseks pean seda, kuidas väga erinevate inimestega rühmatööd teha ning kuidas konflikte lahendada. Samuti tulevad bakalaureusetöö kirjutamisel kindlasti kasuks

ka esitluste koostamise käigus omandatud nipid sellest, kuidas uurimistulemusi võimalikult arusaadavalt, kuid samas visuaalselt huvitavalt edasi anda.

Hanna Maria Melgas

Osalemine ELU projektis „Värvid keeles ja kultuuris“ andis mulle palju erinevaid uusi kogemusi. Sain palju erinevaid teadmisi ja oskusi, kuidas erinevate inimestega grupis töötamist paremini läbi viia, et kõik liikmed oleksid kaasatud. Samuti andis projekt mulle uut informatsiooni, mida ma varem ei teadnud. Üheks huvitavaks teadmiseks oli just meie küsitluse lõpptulemus. Kuna ma igapäevaselt pimedate ja värvipimedate inimestega kokku ei puutu, siis sain ma selle projekti käigus oma silmaringi laiendada.

Üks hea mõte, mis ma siit kaasa võtan on see kuidas paremini ja efektiivselt küsitlusi koostada, et need ka inimesteni jõuaks. Hea mõtte sain ka tulevikuks. Näiteks kuidas esitlust paremini ja pilkupüüdvamalt koostada.